

RECENZIE

asupra monografiei „*Participarea cetățenilor la exercitarea puterii de stat*”/
 „*Участие граждан в осуществление государственной власти*”. Chișinău, 2018

Autori: **COSTACHI Gheorghe**, doctor habilitat în drept, profesor universitar
 și **SULTANOV Rahim**, doctor în drept

Recent, a văzut lumina tiparului o voluminoasă monografie (520 pagini), semnată în coautorat de către dl profesor, doctor habilitat **Gheorghe Costachi** și discipolul domniei sale – dl doctor în drept **Rahim Sultanov**, cetățean al Republicii Azerbaidjan, consacrată unei probleme deosebit de actuale, atât pentru societatea noastră, cât și pentru societatea azeră, cum este *participarea cetățenilor la exercitarea puterii de stat*.

Fiind un rezultat impresionant al unui efort științific asiduu și îndelungat, a unei colaborări fructuoase, monografia cuprinde o abordare comparativă a subiectului, autorii urmărind să surprindă cele mai importante particularități ale implicării cetățenilor în exercitarea puterii de stat, ca formă de manifestare a democrației în ambele state.

Ca mai toate lucrările științifice ale dlui profesor, al cărui discipol am onoarea să fiu, monografia se remarcă printr-o viziune complexă asupra problematicei, subiectul fiind abordat din diferite perspective, precum: juridică, politică, socială, culturală etc., și o argumentare temeinică a poziției și propunerilor autorilor.

Merită o distinctă apreciere structurarea logică a materiei, expunerea coerentă a textului, folosirea unui limbaj clar și accesibil, ceea ce permite o înțelegere completă și adecvată a aspectelor abordate, a problemelor atestate în domeniu și a soluțiilor identificate de către autori.

Modul de analiză și sinteză a realității și teoriei, a ideilor și opiniilor îndeamnă la reflecție asupra problemelor atestate de autori, transformând cititorul dintr-un simplu receptor de informație într-un adevărat cugetător.

Despre munca enormă depusă la realizarea cercetării vorbește destul de relevant voluminoasa listă bibliografică de la finele monografiei, care cuprinde 500 de titluri: *surse doctrinare* – semnate de autori moldoveni, azeri, români, ruși, ucraineni, englezi, francezi, americani etc. și *surse normative* cu caracter național, european și internațional, în special, Constituția și actele normative ale Republicii Moldova și ale Republicii Azerbaidjan.

Vorbind nemijlocit despre conținutul științific al monografiei, este de menționat că acesta este logic și consecvent structurat în opt capitole, fiecare fiind

consacrat unui aspect distinct al problemei participării cetățenilor la exercitarea puterii de stat.

Capitolul I, cu care debutează lucrarea (*Cercetarea științifică a problemei participării cetățenilor la exercitarea puterii de stat / Научное исследование проблемы участия граждан в осуществлении государственной власти*), cuprinde o trecere în revistă a cercetătorilor străini și autohtoni preocupați de subiect, precum și o succintă analiză a studiilor realizate în domeniu. Acesta este structurat în două compartimente în funcție de tematică: problema generală a participării cetățenilor la exercitarea puterii de stat (1.1. *Современный научный интерес к проблеме участия граждан в осуществлении государственной власти*) și nemijlocit dreptul cetățenilor de a participa la exercitarea puterii (1.2. *Право граждан на участие в осуществлении государственной власти как объект научного исследования*).

În rezultatul analizei efectuate, autorii dau o apreciere obiectivă a gradului de cercetare științifică a subiectului în literatura de specialitate autohtonă și străină și trasează argumentat propriile direcții de cercetare pe care urmează să le realizeze în lucrare.

Cel de-al doilea Capitol (*Statul de drept în societățile aflate în perioada de tranziție / Правовое государство в обществах переходного периода*) este consacrat: realizării unei caracterizări de ansamblu a perioadei de tranziție și a particularităților statului și societății în cadrul acesteia (2.1. *Общая характеристика обществ и государств переходного периода*); analizei coraportului dintre stat, drept și societate în această perioadă (2.2. *Соотношение государства, права и общества в переходном периоде*), precum și argumentării ideii conform căreia statul de drept reprezintă principalul scop al dezvoltării societăților aflate în tranziție (2.3. *Правовое государство – основная цель развития обществ переходного периода*).

În esență, în cadrul acestui capitol, autorii au reușit destul de bine să configureze particularitățile și cele mai acute probleme ale societății și statului aflate în tranziție de la o orînduire totalitară spre democrație, argumentând destul de temeinic faptul că doar edificarea statului de drept reprezintă unica

cale de dezvoltare socială și statală întru beneficiul cetățeanului contemporan.

Următorul aspect impus de raționamentul logico-structural al monografiei este cuprins în Capitolul III, intitulat *Fundamentele constituționale ale participării cetățenilor în exercitarea puterii de stat / Конституционные основы участия граждан в осуществлении государственной власти*. Compartimentul este structurat în principal pe trei aspecte importante, precum: rolul Constituției în statul de drept contemporan (3.1. *Роль Конституции в современном правовом государстве*); instituția drepturilor omului – fundament constituțional al interacțiunii dintre cetățean și stat (3.2. *Институт прав человека – конституционная основа взаимодействия личности и государства*) și drepturile și libertățile politice ale cetățeanului – posibilități garantate constituțional de implicare a acestuia în exercitarea puterii de stat (3.3. *Политические права и свободы гражданина – конституционно-гарантированные возможности его участия в осуществлении государственной власти*).

Privit în ansamblu, capitolul dat conturează un tablou complex al problemei fundamentării constituționale a dreptului și posibilității cetățeanului de a se implica în procesul de exercitare a puterii de stat, autorii subliniind principalele pîrghii oferite de constituție în acest sens.

Capitolul IV este consacrat unui alt aspect important, și anume principiilor fundamentale în materie de participare cetățenească (*Принципы фундаментальные участия граждан в осуществлении государственной власти*). Accentul este pus pe cele mai importante și relevante principii în domeniu, precum: principiul suveranității naționale (4.1. *Принцип народного суверенитета*); principiul reprezentării politice (4.2. *Принцип политического представительства*); principiul pluralismului politic și al multipartidismului (4.3. *Принцип политического плюрализма и многопартийности*); principiul egalității gender (4.4. *Принцип гендерного равенства*) și principiul legalității (4.5. *Принцип законности*).

După cum se poate observa, autorii reliefează semnificația deosebită nu doar a principiilor de factură politică, dar și a celor juridice, locul central în cadrul cărora este ocupat de principiul legalității. Practic, trebuie să recunoaștem că în lipsa respectării cel puțin a acestor principii, nici nu poate fi vorba despre o participare efectivă și eficientă a cetățeanului la exercitarea puterii de stat.

În continuare, Capitolul V al monografiei vine cu

o analiză profundă a esenței democrației și a formelor de participare a cetățenilor la exercitarea puterii de stat (*Демократия и формы участия граждан в осуществлении государственной власти*). Pornind de la rolul democrației în exercitarea puterii de stat (5.1. *Роль демократии в осуществлении государственной власти*) și continuînd cu elucidarea formelor concrete de implicare nemijlocită a cetățenilor în acest proces (5.2. *Формы демократического участия граждан в осуществлении государственной власти*), autorii reușesc să explice destul de argumentat importanța fiecărei forme de implicare și nivelul de garantare juridică a realizării acesteia. Paralel, sunt elucidate problemele ce afectează domeniul, precum și identificate soluții de optimizare.

Un alt aspect dezvoltat în capitolul dat se referă la cea mai modernă formă de implicare a cetățenilor în procesul decizional și anume „democrația electronică”. După o scurtă descriere a esenței acesteia și a avantajelor pe care le prezintă (5.3. *«Электронная демократия» - современная форма реализации «демократии участия» в информационном обществе*), autorii se expun asupra căilor de dezvoltare a acesteia, venind cu propuneri concrete în acest sens, în special, expunîndu-se asupra necesității guvernării electronice interactive (5.4. *Интерактивное «электронное правительство» – необходимая основа развития электронной демократии*). Este relevant faptul că în contextul acestei problematice autorii reușesc să prezinte situația reală la capitolul dat în ambele state, dînd o apreciere proprie eforturilor depuse de autoritățile lor.

Un alt aspect important dezvoltat în monografie este concentrat în Capitolul VI al acesteia, intitulat *Participarea democratică a cetățenilor în exercitarea puterii la nivel local / Демократическое участие граждан в осуществлении власти на местном уровне*. În compartimentul dat autorii ne reamintesc că democrația în stat începe practic la nivel local, iar, autoadministrarea locală poate fi privită doar ca o întrupare a democrației (6.1. *Местное самоуправление и демократия*). În acest sens, prezintă o importanță distinctă dreptul cetățenilor la autoadministrare locală, drept văzut ca temei juridic principal al participării cetățenilor la exercitarea puterii locale. Important este că dreptul în cauză la moment nu este consacrat normativ în legislația Republicii Moldova, în schimb destul de intens este vehiculat în doctrina de specialitate (6.2. *Право граждан на местное самоуправление – юридическая основа участия граждан в осуществлении местной*

власти), printre promotorii acestuia înregistrându-se și autorii monografiei.

Ultimul aspect abordat în compartimentul dat se referă nemijlocit la formele de participare a cetățenilor la realizarea democrației la nivel local (6.3. *Формы участия граждан в реализации демократии на местном уровне*). Evident, tratarea acestui subiect era necesară ținând cont de faptul că la nivel local participarea cetățenilor se poate realiza prin forme distincte față de participarea la exercitarea puterii de stat. Astfel, autorii enumerând principalele forme la acest capitol, subliniază particularitățile de reglementare și de realizare practică, atestând probleme în domeniu și trasând soluții de optimizare.

Capitolul VII al monografiei este consacrat unui alt aspect important – *Cetățenia activă și participarea politică a cetățenilor / Гражданственность и политическое участие граждан*. Desigur, toate măsurile luate de către stat în materie de asigurare a participării cetățenilor la exercitarea puterii de stat sunt importante și absolut necesare. În același timp însă, subliniază destul de just autorii, este absolut necesar ca însuși cetățenii să manifeste interes și activism în vederea realizării efective a acestei implicări și participări. Iată de ce, în vederea argumentării acestei idei, capitolul în discuție a fost axat pe următoarele momente: activismul social-juridic al cetățenilor – condiție indispensabilă societății democratice (7.1. *Социально-правовая активность граждан – неотъемлемое условие демократического общества*); caracterizarea și formele de manifestare a participării politice a cetățenilor (7.2. *Политическое участие граждан: сущностная характеристика и формы проявления*) și cetățenia activă – calitate de bază a cetățeanului unui stat de drept (7.3. *Гражданственность – основополагающее качество гражданина правового государства*). Ideea principală promovată de autori ține fără îndoială de necesitatea cultivării în cadrul societății a cetățeniei active, care presupune printre altele o atitudine din partea cetățenilor față de putere, o conștientizare a rolului fiecăruia în cadrul societății, lipsa indiferenței față de ceea ce se întâmplă în stat, implicarea activă în măsura posibilităților și a abilităților în derularea proceselor sociale sau politice din societate.

Într-un final, monografia se încheie cu un capitol relevant pentru subiectul abordat, axat în mod special pe un aspect ce se vrea a fi o propunere pentru optimizarea instituției implicării cetățenilor în exercitarea puterii de stat. Este vorba despre *Cultura participării cetățenilor în societatea democratică / Культура участия граждан в демократическом обществе*. Indubitabil, susținem ideea autorilor potrivit căreia o participare efectivă a cetățenilor la exercitarea puterii de stat și a puterii la nivel local, ca formă de manifestare a cetățeniei active, poate fi asigurată doar prin dezvoltarea unei culturi a participării (8.1. *Политико-правовая и гражданская культура – неотъемлемые условия демократического осуществления государственной власти*), cu ajutorul unui mecanism bine organizat și eficient în materie de educație juridică și politică a cetățenilor (8.2. *Правовое и гражданское воспитание – основные пути развития культуры участия граждан*). Doar în asemenea condiții capătă valoare atât principiile participării cetățenești, cât și fundamentul constituțional și legislativ în domeniu. În caz contrar, acesta este sortit unei existențe declarative fără vreo eficiență practică, iar statul de drept rămâne a fi doar o iluzie.

Pornind de la cele expuse și privind în ansamblu monografia, putem susține că autorii au reușit destul de bine să redea esența și necesitatea participării cetățenilor la exercitarea puterii de stat, formele de implicare garantate și asigurate la nivel legislativ, precum și măsurile de stimulare a participării cetățenești în condițiile în care la moment, atât Republica Moldova, cât și Republica Azerbaidjan se află într-un amplu și complex proces de consolidare a democrației și a statului de drept. Prin întreg conținutul său, cât și prin mesajul transmis nu doar cetățeanului simplu, dar și autorităților de stat, factorilor de decizie, monografia reprezintă o carte de căpătâi pentru dezvoltarea conștientă și efectivă a democrației în perioada contemporană. Cu siguranță, orice cititor care o va deschide va reuși să conștientizeze importanța problemei abordate de autori și rolul său în viața societății și a statului.

Petru RAILEAN,

doctor în drept, lector universitar,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
Judecător în demisie onorabilă